

संस्कृतम् (ऐच्छिकम्) (कोड सं. 022)
पाठ्यक्रमः परीक्षानिर्देशाश्च (2018 - 2019)

अवधि: – होरात्रयम्

कक्षा – XI प्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारो भागाः भविष्यन्ति ।	अङ्काः
भागः 'क' अपठित-अवबोधनम्	10
भागः 'ख' रचनात्मकार्यम्	10
भागः 'ग' अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	30
भागः 'घ'	50
(अ) पठित-अवबोधनम् (40)	
(ब) संस्कृतसाहित्येतिहासस्य परिचयः (10)	

प्रतिखण्डं विस्तृतविवरणम्
भागः 'क' अपठित-अवबोधनम्

80-100 शब्दपरिमितः एकः सरलः अपठितः गद्यांशः ।
प्रश्नवैविध्यम्

i. एकपदेन उत्तरम्	2
ii. पूर्णवाक्येन उत्तरम्	2
iii. सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः, कर्तृक्रिया-अन्वितिः , विशेषण-विशेष्य/पर्याय/विलोमादिचयनम्, कर्तृ-क्रिया-पदचयनम्	4
iv. समुचितशीर्षकलेखनम्	2

अङ्काः(10) कालांशाः(21)

भागः 'ख' रचनात्मकं कार्यम्

1. औपचारिकम् अनौपचारिकं वा पत्रम् (पूर्णं पत्रं लेखनीयम्)	5
2. सङ्केताधारितम् अनुच्छेदलेखनम् ।	5

अङ्काः(10) कालांशाः(21)

अथवा

हिन्दीभाषायाम् आङ्ग्लभाषायां वा लिखितानां वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादः

भाग: 'ग' अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

	अङ्काः(30)	कालांशाः(63)
1. वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि	2	
2. सन्धिः –सन्धिविच्छेदः सन्धिकरणं च। अधोलिखितसन्धिनियमान् आधृत्य वाक्येषु प्रयोगः स्वरसन्धिः – दीर्घः, गुणः, वृद्धिः, यण, अयादि, पूर्वरूपम्। व्यञ्जनसन्धिः – श्रुत्वम्, घृत्वम्, षत्वम्, णत्वविधानम्, चत्वम्, आगमः, मोऽनुस्वारः, परसवर्ण। विसर्गसन्धिः – सत्वम्, उत्त्वम्, रुत्वम्, लोपः।	3	
3. शब्दरूपाणि – वाक्येषु विभक्ति-प्रयोगः। अजन्ताः – सर्व, पूर्व, प्रथम, द्वितीय, सखि, पति, दातृ, नृ, गो, स्वसु, अक्षि। हलन्ताः – पथिन, मरुत, तादृश, अदस, दिश, वाच, गिर, धनिन, पयस, पञ्चन, षट्, सप्तन, अष्टन, नवन्, दशन्।	5	
4. धातुरूपाणि – लट्, लृट्, लोट्, लङ्, विधिलिङ् इति पञ्चलकारेषु अधोलिखितधातूनां/ समानार्थकधातूनां वाक्येषु प्रयोगः। परस्मैपदिनः – भू, पठ्, गम, नम, अस, हस, क्रुध, हन, श्रु, नश, आप, शक्, इष, प्रच्छ, कृ, ज्ञा, भक्ष, चिन्त, नृत्, कथ। आत्मनेपदिनः – रुच, लभ, सेव्, मुद्, याच्। उभयपदिनः – नी, ह, भज्, पच्।	5	
5. प्रत्ययाः – पाठ्यांशेषु अधोलिखितप्रत्यययुक्तानि पदानि अधिकृत्य प्रश्नाः। (अ) कृदन्ताः – क्त, क्तवत्, शतृ, शनच्, क्त्वा, ल्यप्, तुमुन्, यत्, तव्यत्, अनीयर्, तुच्, क्तिन्, अच्। (आ) तद्धिन्ताः – णिनि, ठक्, अण, त्व, मयट्, ईयसुन्, इष्टन्। (इ) स्त्रीप्रत्ययाः – टाप, ङीप्।	4	
6. अव्ययप्रयोगाः – पठितपाठ्यांशेषु अधोलिखित-अव्ययपदैः रिक्तस्थानपूर्तिः पुनः, उच्चैः, शनैः, अधः, ऋते, युगपत्, अद्य, श्वः, ह्यः, सायम्, चिरम्, ईषत्, तूष्णीम्, सहसा, मिथ्या, पुरा, प्रायः, नूनम्, भूयः, खलु, किल। पठितांशेषु प्रयुक्तानि अन्यानि अव्ययपदानि च	3	
7. विभक्तिप्रयोगाः – पठितपाठ्यांशेषु प्रयुक्त-उपपदकारकविभक्तीः अधिकृत्य प्रश्नाः	4	
8. पठितपाठ्यांशेषु सरलसमस्तपदानां विग्रहाः	4	

भाग: 'घ' (i) पठित-अवबोधनम्

अङ्काः(40) कालांशाः(84)

(अ) पठित-अवबोधनम्	
1. अंशत्रयम्	18
एकः गद्यांशः, एकः पद्यांशः, एकः नाट्यांशः च ।	(6+6+6)
पाठ्यांश-आधारितं प्रश्नवैविध्यम्	1
एकपदेन उत्तरम्	2
पूर्णवाक्येन उत्तरम्	3
विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः/पर्यायः/विलोमादिचयनम्, वाक्ये कर्तृक्रिया-पदचयनम्, सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः/कः कं कथयति।	
2. कथनानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणम् ।	5
3. अन्वयलेखनम् / रिक्तस्थानपूर्तिमाध्यमेन अन्वयः ।	5
4. भावार्थलेखनम्/ चरित्रचित्रणम् ।	6
5. सप्रसङ्गव्याख्या ।	6

भाग: 'घ' (ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः

अङ्काः(10) कालांशाः(21)

संस्कृतेन अतिलघूत्तर/लघूत्तरप्रश्नमाध्यमेन अधोलिखितसंस्कृतसाहित्यविषयकं परीक्षणम्	
1. पाठ्यपुस्तके सङ्कलित-अंशानां प्रमुखलेखकानां परिचयः ।	4
2. वैदिक-साहित्यस्य, लौकिक-साहित्यस्य च (प्रमुखकाव्यानाम्) परिचयः) ।	3
3. नाट्यविषयकशब्दावलीपरिचयः – नान्दी,नेपथ्यम्, प्रस्तावना, आत्मगतम्, प्रकाशम्, जनान्तिकम्, भरतवाक्यम्, (रिक्तस्थानपूर्तिमाध्यमेन)	3

पुस्तकानि

- शाश्वती - प्रथमः भागः (पाठ्यपुस्तकम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- व्याकरणसौरभम् (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।(सहायकपुस्तकम्)
- हायर संस्कृतग्रामर (एम् आर् कालेलिखितम्)
- रचनानुवादकौमुदी (सहायकपुस्तकम्) कपिलदेवद्विवेदीलिखितम् विश्वविद्यालयप्रकाशनम्, वाराणसी ।
- संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सन्दर्भपुस्तकम्) (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- वेदपारिजात (अतिरिक्ताध्ययनार्थम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।

संस्कृतम् (ऐच्छिकम्) (कोड सं. 022)
पाठ्यक्रमः परीक्षानिर्देशाश्च (2018 - 2019)

अवधि: – होरात्रयम्

कक्षा – XII प्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारो भागाः भविष्यन्ति ।	अङ्काः
भागः 'क' अपठित-अवबोधनम्	15
भागः 'ख' रचनात्मककार्यम्	15
भागः 'ग' पठित-अवबोधनम्, संस्कृतसाहित्येतिहासस्य परिचयः ।	50
भागः 'घ' छन्दोऽलङ्कार-परिचयः	20

प्रतिभागं विस्तृतविवरणम्

भागः 'क' अपठित-अवबोधनम्

	अङ्काः(15)	कालांशाः(32)
1. 40-60 शब्दपरिमितः एकः सरलः अपठितः गद्यांशः । प्रश्नवैविध्यम्	5	
i. एकपदेन उत्तरम्	1	
ii. पूर्णवाक्येन उत्तरम्	2	
iii. भाषिककार्यम् - सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः, विशेषण-विशेष्य/पर्याय/विलोमादिचयनम्, कर्तृ-क्रिया-पदचयनम्	2	
2. 80-100 शब्दपरिमितः एकः सरलः अपठितः गद्यांशः । प्रश्नवैविध्यम्	10	
i. एकपदेन उत्तरम् (प्रश्नद्वयम्)	2	
ii. पूर्णवाक्येन उत्तरम् (प्रश्नद्वयम्)	4	
iii. भाषा- सम्बद्धकार्यम् – सर्वनामप्रयोगः/संज्ञाप्रयोगः, विशेषण-विशेष्यप्रयोगः शब्दार्थचयनम्/विलोमादिचयनम्, कर्तृ-क्रिया-पदचयनम्	2	
iv. समुचितशीर्षकप्रदानम्	2	

भागः 'ख' रचनात्मकं कार्यम्

	अङ्काः(15)	कालांशाः(32)
1. कथासंयोजनम्/क्रमायोजनम्	5	
2. सङ्केताधारितम् वर्णनम् (प्रदत्ततथ्यसाहाय्येन)	5	
3. हिन्दीभाषायाम् आङ्ग्लभाषायां वा लिखितानां पञ्चसरलवाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादः	5	

भाग: 'ग' पठित-अवबोधनम्

अङ्काः(50) कालांशाः(105)

पठित-अवबोधनम्	
1. अंशत्रयम्	15
एकः गद्यांशः, एकः पद्यांशः, एकः नाट्यांशः च ।	(5+5+5)
पाठ्यांश-आधारितं प्रश्नवैविध्यम्	1
एकपदेन उत्तरम्	2
पूर्णवाक्येन उत्तरम्	2
भाषिककार्यम्	
विशेषण-विशेष्यप्रयोगः / अन्वितिः	
पर्यायः/विलोमादिचयनम्, वाक्ये कर्तृक्रिया-पदचयनम्	
2. पाठप्रसङ्गानुसारं शब्दार्थलेखनम्	2
3. कथनानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणम्	4
4. भावार्थलेखनम्	(3+3)
5. अन्वयलेखनम्	3
6. पाठ्यपुस्तकम् आधारितं भाषिककार्यम्	2x5=10
➤ कर्तृ-क्रियापदचयनम्।	
➤ विशेषण-विशेष्यचयनम्।	
➤ सर्वनामसंज्ञाप्रयोग।	
➤ पर्याय-विलोमादिचयनम्।	
➤ कः कं कथयति ।	
7. संस्कृतसाहित्येतिहासः	10

भाग: 'घ' छन्दोऽलंकारपरिचयः

अङ्काः(20) कालांशाः(41)

1. i. लघुयुक्तविवेकः	2
ii. अधोलिखितछन्दसां सोदाहरणम् सामान्यज्ञानम्	4
छन्दांसि – अनुष्टुप्, उपजाति, वंशस्थ, वसन्ततिलका, मालिनी, शिखरिणी, शार्दूलविक्रीडितम्, मन्दाक्रान्ता । (प्रदत्तश्लोकेषु छन्दसः अभिज्ञानमाध्यमेन, प्रदत्तपरिभाषासु रिक्तस्थानपूर्तिमाध्यमेन च परीक्षणम्)	
2. श्लोकेषु छन्दसंज्ञानम्	4
3. अधोलिखित-अलंकाराणाम् उदाहरणसहितलक्षणम्।	10
क) शब्दालङ्काराः – अनुप्रासः, यमकः, श्लेषः	3
ख) अर्थालङ्काराः –	3
➤ उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, अर्थान्तरन्यासः ।	2
➤ प्रदत्तश्लोकेषु अलंकारस्य अभिज्ञानमाध्यमेन परीक्षणम् ।	2
➤ प्रदत्तपरिभाषासु रिक्तस्थानपूर्तिमाध्यमेन परीक्षणम् ।	2

पुस्तकानि

- शाश्वती - द्वितीयः भागः (पाठ्यपुस्तकम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- व्याकरणसौरभम् (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् । (सहायकपुस्तकम्)
- हायर संस्कृत ग्रामर (एम् आर् कालेलिखितम्)
- रचनानुवादकौमुदी (सहायकपुस्तकम्) कपिलदेवद्विवेदीलिखितम् विश्वविद्यालयप्रकाशनम्, वाराणसी ।
- संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सन्दर्भपुस्तकम्) (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।